

PEDAGOGIK JARAYONDA AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI

D.S.Sobirov – *tadqiqotchi*

Urganch davlat universiteti

Tayanch soʻzlar: auditoriya, boʻr, doska, qogʻoz va qalam, professor-oʻqituvchi, talaba, zamonaviy kompyuter vositalaridan foydalanish, zamonaviy AKTning ilgʻor didaktik imkoniyatlari, Internet tarmogʻi, axborot resurslari, individual axborot-taʼlim, yangi texnologik asos.

Ключевые слова: аудитория, мел, доска, бумага и карандаш, профессор-преподаватель, студент, использование современных компьютерных средств, передовые дидактические возможности современных ИКТ, сеть Интернет, информационные ресурсы, индивидуальное информационное обучение, основа новых технологий.

Key words: auditorium, chalk, blackboard, paper and pencil, professor-teacher, student, use of modern computer tools, advanced didactic possibilities of modern ICT, Internet network, information resources, individual information -education, new technological basis.

XXI asr axborot-texnologiyalar asri ekanligi barcha sohalarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalanishni taqozo etmoqda. Taʼlimda innovatsion texnologiyalar sifatini oshirishga alohida oʻrin berilganligi sababli mamlakatimizda taʼlimni axborotlashtirishning huquqiy asoslari yaratildi. Ayni paytda maktablarimizning aksariyati kompyuter va elektron doskalar bilan taʼminlangan. Biroq qishloqlardagi maktablarda oʻqituvchining elektron doska imkoniyatlaridan keng foydalana olmasligi, kompyuter dasturlarini qoʻllashning zaifligi muqarrar ravishda avvalgi anʼanaviy usullarga murojaat qilishni taʼminlaydi va oʻqitish jarayonida texnologiyaning amaliy koʻrinishliligini pasaytiradi. Bulardan maktab chetda qolsa, dars jarayonida AKTdan foydalanilmasa, mashgʻulotning texnologik bazasidan foydalaniladi, turli yoshdagi oʻquvchilarni oʻqitish eski usullar bilan amalga oshiriladi. “Bunda asosan, “internetlashtirish” va kompyuterlashtirishga asoslangan, taʼlim muassasalarini zamonaviy kompyuter texnologiyalari bilan texnik jihozlashdan tashqari, barcha zamonaviy talabalar javob beradigan taʼlim tizimi tashkilotchilari va pedagog kadrlarni tayyorlash talab etiladi” [1].

Oʻzbekiston sharoitida taʼlim tizimiga axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning zamonaviy tendensiyalarini joriy etilishini bu sohada amalga oshirilgan ishlarning eng yuqori choʻqqisi deb hisoblash mumkin. Ayni shu strategik maqsad doirasida mamlakatimizda elektron resurslarni yaratish boʻyicha yangi loyiha va chora-tadbirlar amalga oshirildi. Respublikamizda taʼlimning barcha bosqichlari uchun AKT dasturlari allaqachon ishlab chiqilgan va tasdiqlangan, masofaviy taʼlim boʻyicha ilk tajribalar boshlangan. Ayni paytda milliy taʼlim portalining axborot resurslari shakllantirilmoqda, ayrim taʼlim muassasalarining veb-saytlari yaratilib, faol saqlanmoqda. Shuningdek, oliy taʼlimni boshqarishning axborot tizimlarini yaratish, umumtaʼlim maktablarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini oʻz sohasida malakali pedagogikani qoʻllashga alohida eʼtibor berilayotganligi maqsadga muvofiq.

Bizga maʼlumki, taʼlim tizimini axborotlashtirish jarayonida professor-oʻqituvchi asosiy rol oʻynaydi. Taʼlimni axborotlashtirishning muvaffaqiyati bevosita professor-oʻqituvchining AKT sohasidagi bilim darajasiga va uning ushbu sohada koʻnikmalarini oʻqitishda qoʻllashga bogʻliq. Elektron taʼlim va taʼlimni boshqarish, elektron darsliklar yaratish texnologiyalarini, ushbu sohada xalqaro standartlarni tadqiq etish, elektron darsliklardan foydalanish, ekspertizadan oʻtkazish va baholash boʻyicha taklif va tavsiyalar tayyorlash, taʼlim muassasalarida kadrlar tayyorlashning axborot texnologiyalarini qoʻllash, bu borada ilmiy tadqiqotlar olib borish muhim ahamiyatga ega. Bizning nazarimizda bugungi auditoriyada boʻr, doska, qogʻoz va qalam emas, balki professor-oʻqituvchi va talaba oʻrtasida zamonaviy kompyuter vositalaridan foydalanish tajribasi ustuvor boʻlishi zarur. “Zamonaviy AKTning ilgʻor didaktik imkoniyatlari va Internet tarmogʻining tarqatilgan axborot resurslaridan foydalangan holda tashkil etilgan individual

axborot-taʼlim muhitini yaratish tizimini yaratishning yangi texnologik asosi oliy taʼlim tizimini takomillashtirishning yangi istiqbollari ochmoqda. Bundan tashqari, pedagogika oliy oʻquv yurtida oʻquv-tarbiya ishlarini texnik vositalardan foydalangan holda yangi bosqichga oʻtishning ahamiyati talabaga yoʻnaltirilgan taʼlimni joriy etish zarurati bilan bogʻliq. Bu oʻqituvchi va talabalar oʻrtasidagi hamkorlikni oʻz ichiga oladi” [2].

Jahon tajribasi shuni koʻrsatadiki, AKT vositalari oʻquv jarayonini sezilarli darajada soddalashtiradi, uni dinamik va moslashuvchan qiladi. “Oʻqituvchi-shogird-darslik” taʼlim modeliga kompyuter qoʻshilishi oʻquv jarayonini individual dastur boʻyicha tashkil etish, oʻquvchining darsga boʻlgan qiziqishi va ishtiyoqini uygʻotish imkonini beradi. Kompyuterga asoslangan darslar juda qiziqarli va esda qolarli darajada boʻladi. Multimedia vositalari, avtomatlashtirilgan taʼlim tizimlari, kompyuter oʻquv dasturlari, animatsion grafikalar, rang-barang illyustratsiyalar talaba-yoshlarning bilish faolligiga ijobiy taʼsir koʻrsatadi. “Taʼlimning axborot texnologiyalarini taʼlim jarayoniga joriy etish uziksiz taʼlimning tubdan yangi shaklini shakllantirish uchun asos boʻlishi mumkin; texnik vositalar bilan quvvatlanadigan va shaxsning oʻz-oʻzini tarbiyalash faoliyatini oʻz-oʻzini baholash natijalari bilan ragʻbatlantiriladigan faol oʻz-oʻzini baholashga asoslangan” [3]. “Biroq, oʻqituvchi ishtirokida amaliy darsda boʻlgani kabi talabalar mustaqil ravishda bilimlarni oʻrgana olmaydi va mustahkamlay olmaydi. Kompyuter muayyan mavzuni oʻrganish uchun tegishli dasturiy taʼminot va uslubiy yordam mavjud boʻlgandagina foydalanuvchi ishiga rahbarlik qilishi mumkin va shu asosida oʻqituvchi rolini oʻynaydi” [4].

Dars jarayonida interfaol doskadan foydalanish darsning asosiy tamoyillaridan biri – uning koʻrgazmaliligini taʼminlaydi. Elektron doskaning sezgir yuzasiga maxsus qalam yoki barmoq bilan yumshoq teginish orqali kompyuterda mumkin boʻlgan barcha operatsiyalarni interaktiv rejimda bajarish mumkin.

“Aqli doska proyektor orqali kompyuterga ulangan mikroskop, skaner, raqamli kamera, videokamera va hokazolardan tasvirlarni ham qabul qilishi mumkin. Bu taʼlim muassasalarida virtual laboratoriyalar tashkil etishda muhim ahamiyatga ega. Oʻquvchilar kimyoviy reaksiyalar, fizik, biologik, geografik jarayonlarni ekranda tushuntirish va videolavhalar, turli qurilmalar va texnik vositalarning ishlash tamoyillarini tomosha qilishlari mumkin. Bundan maʼlum boʻladiki, amaliy koʻnikma va tajribalarni oʻzida mujassamlashtirgan holda oʻqitishni ancha jonlantiradi, talaba-yoshlarning ijodiy yondashuvini, tafakkurini, tashabbusini, oʻquv materialini chuqur anglashini oshiradi.

“Aqli” doskaning afzalliklaridan biri shundaki, unda bajariladigan barcha amallar, darsning borishi, tayyorlangan shablonlar, modellar kompyuterning doimiy xotirasida saqlanishi va undan koʻp marta foydalanish mumkinligini alohida taʼkidlash lozim. Bunday imkoniyatlar, ayniqsa, turli sabablarga koʻra darslarni oʻtkazib yuborgan yoki mashgʻulotlarda ortda qolayotganlar uchun juda muhimdir. Demak, talaba oʻzi qatnasha olmagani darsning elektron varianti bilan keyinroq tanishishi yoki mashgʻulotlarda

qoloq bo'lganlar materialni to'liq tushunmaguncha kompyuterda qayta-qayta tomosha qilishi mumkin. "Ta'lim tizimining ochiqqligi yangi axborot texnologiyalarining barcha elementlarini yagona ta'lim axborot muhitiga (EISE) birlashtirishni nazarda tutadi" [5].

O'qitishda AKT imkoniyatlaridan muvaffaqiyatli foydalangan o'qituvchilar interfaol rejimda o'tkaziladigan darslarda talabalar markaziy figura ekanligini ta'kidlaydilar. O'qituvchi, asosan, talaba maslahatchisi vazifasini bajaradi, uning aql-zakovati va o'ziga xos mahoratini baholaydi, uni faol, mustaqil, tashabbuskor bo'lishga undaydi.

Elektron ta'limda barcha bolalar doskaga kelib, o'qituvchining barcha topshiriqlarini bajarishga intiladilar. Interaktiv rejimda o'tkaziladigan darslar barcha bolalarga, shu jumladan passiv, uyatchan, ma'lum jismoniy yoki psixologik nuqsonlari bo'lgan o'quvchilarga o'quv jarayonida faol ishtirok etish imkonini beradi.

"O'quv jarayonida kompyuterlardan foydalanishning dastlabki natijalari kompyuterdan o'qitish vositasi sifatida foydalanish g'oyasiga qarama-qarshi munosabatni shakllantirdi. O'quv jarayonida turli kompyuter vositalaridan foydalanish samaradorligi texnologiya imkoniyatlariga bog'liq. Lekin kompyuterda o'qitish vositalarini ishlab chiqish va qo'llash asosidagi pedagogik yondashuvlar, tamoyillar va talablar hal qiluvchi ahamiyatga ega. Binobarin, zamonaviy AKT ning ilg'or didaktik imkoniyatlaridan foydalanadigan yangi o'qitish texnologiyalarini doimiy ravishda izlash zarur" [6].

Umuman olganda, mamlakatimizda ta'limning barcha bosqichlari uchun AKT dasturlari ishlab chiqildi va tasdiqlandi, masofaviy ta'lim bo'yicha ilk tajribalar boshlandi. Ayni paytda ta'lim portalining axborot resurslari shakllantirilmoqda, ayrim ta'lim muassasalarining veb-saytlari yaratilib, faol saqlanmoqda. Ta'limni boshqarishning axborot tizimlarini yaratish, umumta'lim maktablarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash, umumta'lim maktablari uchun axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohasida malakali pedagogik va yordamchi kadrlar (laborantlar) tayyorlash yo'lga qo'yildi. Biroq, afsuski, jadal rivojlanayotgan

iqtisodiyotimizning mavjud imkoniyatlari nuqtayi nazaridan ham, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini mamlakatimiz ta'lim tizimiga joriy etishning bugungi darajasini ham qoniqarli deb bo'lmaydi.

Mamlakatimizda ta'lim muassasalarini kompyuter texnikasi bilan ta'minlash borasidagi yutuqlarga qaramay, umuman ta'lim tizimining axborot infratuzilmasi darajasi hamon bugungi kun talablari darajasida emas.

"Jahon ta'lim va ilmiy tadqiqot muassasalarida talabalarining kasbiy kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish, xorijiy tillarni o'rganish jarayonida nazariy metodologik asoslarini rivojlantirish, yangi ta'lim standartlarini ta'lim jarayoniga tadbig'i samaradorligini oshirish, talabalarining til qobiliyatlarini zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida takomillashtirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Shu bilan birgalikda, Germaniya, Yaponiya, Niderlandiya va Shimoliy Irlandiyada o'quv fanlarining o'qitilishida kasbiy kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish, bo'lajak agronomlarda xorijiy tillarni o'qitish va kasbga tayyorlashni umumevropa CEFR malaka talablari asosida takomillashtirish, ta'lim sifatini xalqaro darajaga ko'tarish, modulli ta'limni yo'lga qo'yish bo'yicha ilmiy tadqiqotlarga alohida e'tibor berilmoqda" [7].

Zamonaviy ta'lim texnologiyalarini keng ko'lamda qo'llash, eng avvalo, ta'lim muassasalarini kompyuter texnikasi bilan ta'minlashni tubdan yaxshilashni nazarda tutadi. Mamlakat bo'ylab, ayniqsa, viloyatlar va qishloq joylarda talaba - kompyuter nisbatini optimallashtirish oldinda turgan eng muhim vazifalardan biridir. Biroq, bugungi kunda mamlakatimiz ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida kompyuterlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish zarurati bilan bir qatorda, AKT uskunalaridan yanada samarali foydalanish, jumladan, texnik nazorat va qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish dolzarbligi yaqqol sezilmoqda. Xususan, tuman miqyosida texnik nazorat va qo'llab-quvvatlash tizimining yo'qligi yoki uning bugungi kun talablari darajasida yo'lga qo'yilmagani, o'rnatilgan kompyuter texnikasidan samarali foydalanilmayotganligi jiddiy muammolardan sanaladi.

Adabiyotlar

1. Информационные технологии в образовании: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2003.
2. Мавлоназаров С.С. Воспитательный процесс в педагогическом вузе с использованием компьютерных технологий // Вестник Института языков. 2012. Т.1 № 5-1. - С. 78-80.
3. Кодиров К.Б. Дидактические аспекты применения информационных технологий обучения в вузе. /К.Б.Кодиров, А.Мирзоев. – Душанбе: 2006.
4. Склярова Е.А. Информационно-коммуникационные технологии в вузе и школе. / Е.А.Склярова, Г.В.Ерофеева, Е.С.Пескова// Вестник Томского государственного педагогического университета. 2009. № 11. - С. 74-77.
5. Афремов Л.Л. Единая образовательная информационная среда – основа модернизации системы образования. // Проблемы современного образования. Информационные технологии в средней школе: Сб. матер. Конф. 3-й Всероссийской конференции. – Владивосток: 5-6ноября, 2002. - С.5-9.
6. Красильникова В.А. Информационные и коммуникационные технологии в образовании: учебное пособие. -М.: ООО «Дом педагогики», 2006.
7. Низамов F.M. Ахборот-коммуникация технологиялари воситасида талабаларининг касбий коммуникатив компетенцияларини ривожлантириш. Педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси. Автореферати. – Тошкент: 2023. 5-б.

REZYUME. Mazkur maqolada, ta'lim tizimini axborotlashtirish jarayonida professor-o'qituvchi asosiy rol o'ynashi, ta'limni axborotlashtirishning muvaffaqiyati bevosita professor-o'qituvchining AKT sohasidagi bilim darajasiga va uning ushbu sohadagi ko'nikmalarini o'qitishda qo'llashiga bog'liqligi hamda elektron ta'lim va ta'limni boshqarish, ta'lim muassasalarida kadrlar tayyorlashning axborot texnologiyalarini qo'llash, bu borada ilmiy tadqiqotlar olib borish kabi masalalar pedagogik jihatdan tahlil etiladi.

РЕЗЮМЕ. В данной статье отмечается, что основную роль в процессе информатизации системы образования играет профессор-преподаватель. Успех информатизации системы образования зависит от уровня знаний профессора-преподавателя в области ИКТ и применения соответствующих навыков в процессе обучения. С педагогической точки зрения анализируются такие вопросы, как электронное обучение и управление образованием, использование информационных технологий для подготовки кадров в образовательных учреждениях, проведение научных исследований в этом направлении.

SUMMARY. In this article, the professor-teacher plays the main role in the process of informatization of the educational system, the success of education informatization directly depends on the level of knowledge of the professor-teacher in the field of ICT and the use of his skills in this field in teaching. Issues are analyzed pedagogically such as e-learning and education management, application of information technologies for personnel training in educational institutions, conducting scientific research in this regard.